

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. Елисавета Борисова Вълчинова-Чендова (НБУ),
професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

за дисертационния труд на
Трифон Великов Трифонов

на тема

**„Стилови и интерпретационни проблеми в творби за духов оркестър
от Николай Братанов, Жул Леви и Христо Тонев“**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“,
професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство

Дисертационният труд на Трифон Великов Трифонов е тясно свързан с неговата дейност първоначално като кларинетист и концертмайстор, а от 2008 г. до днес като диригент на Духовия оркестър в гр. Перник. Професионалната му връзка маестро Христо Тонев – композитор и дългогодишен диригент на оркестъра преди Трифон Трифонов, формира не само конкретните му музикантски умения, но и насочва вниманието му към репертоара, стила и интерпретацията на множество произведения от български композитори. Както той посочва, дисертационният труд е инспириран лично от маестро Христо Тонев и е плод на близкото им приятелство и повече от 13 години съвместна работа. А подходът към разглежданите творби е преди всичко от гледна точка на музикалната им интерпретация, включително и като диригентски проблем (Дисертация, с. 4).

Познавам добре колегата Трифон Трифонов като диригент. Запозната съм с етапите на написването на текста на дисертационния му труд, посветен на трима изявени майстори в сферата на духовата оркестрова практика, както и с творческата му дейност през този период. Поздравявам го за финалния резултат.

Дисертационният труд е добре структуриран в две основни глави с подглави, увод, заключение с приноси и шест приложения, общо 151 с.

В увода ясно са формулирани целта, обектът и предметът на изследване, изведени са поставените изследователски задачи и подходи. Конкретна тема на дисертационния труд са няколко актуално звучащи творби за духов оркестър на Николай Братанов, Жул Леви и Христо Тонев, които влизат в репертоара на съвременните български духови оркестри, като акцентът при техния анализ е върху стиловете и интерпретационните проблеми, дефинирани са конкретни диригентски въпроси, предложени са и идеи за решението им.

Във връзка с поставените седем изследователски задачи (вж. Дисертация, с. б) Трифон Трифонов въвежда по-широк исторически контекст, като в центъра са предпоставките за възникването и развитието на основания през 1901 г. Духов оркестър към Мини Перник.

Първата глава „Зараждане на духовия оркестър и неговото разпространение“ е историческа, най-общо казано, посветена е на по-обща проблеми, свързани с духовия оркестър и изпълнителство, разгледани диахронно, като е подчертано мястото на първия граждански духов оркестър в България – Духовия оркестър в гр. Перник. В четирите подглави са изведени същностни характеристики на процесите, свързани с: произхода и развитието на духовия оркестър като инструментален състав; духовия оркестър в световната музикална практика; развитието на духовия оркестър в България от Освобождението 1878 г. до 90-те години на ХХ век; духовите оркестри у нас в началото на ХХІ век – репертоар и място в културната действителност; историята на Духовия оркестър в гр. Перник.

Введените научни изследвания и архиви са добре подбрани и представят информираността и познанията на дисертанта. Сред тях специално място имат проведените интервюта и разговори. Напълно подкрепям твърдението, че „събраната и обобщена информация би била полезна за диригенти, композитори, музиколози, преподаватели по различни музикалнотеоретични дисциплини, за любители, които желаят да разширят кръгозора си“ (Дисертация, с. 15).

Ще припомня, че началото на духовите оркестри в България и тяхната история до средата на XX век са обект на монографични изследвания; следващите десетилетия са анализирани преди всичко в рецензентската рефлексия, а българският им репертоар е включен в по-обща или конкретни текстове, посветени на българската музика; съвременната им практика тепърва ще бъде обект на анализ. Затова гледната точка на дисертанта към промените в България, които настъпват през XXI век, конкретизирани с работата на Духовия оркестър в гр. Перник, е много ценна.

Основни за втората глава „Диригентски проблеми в интерпретацията на съвременни творби за духов оркестър“ са репертоарните проблеми и анализът на творчеството за духов оркестър на тримата композитори и конкретно на четири творби. Тя е централна за изследването. Авторите са представени с биографични данни и творческа характеристика, базирани основно на „Енциклопедия български композитори“ (2003), лични спомени на Христо Тонев и автобиографичната книга „Виждам живота... в розово?“ на Жул Леви, както и на отзиви, мнения и други.

Много важен е подчертаният принос на всеки един от тях за развитието на жанра духов оркестър (цитирам):

– „Христо Тонев прилага саксофоновата група в духовите оркестри в България. В оркестровия му почерк прави впечатление необичайното разположение на тромпетите с тромбоните в групата на Brassa, в някои случаи и *con sordino*, с оглед постигане на бляскава брасова звучност при различните динамични нюанси. В диригентските си похвати той непрекъснато се ръководи от композиционния замисъл на автора и неговото пълно преоткриване, да тръгне от „някъде“ и да стигне до кулминацията на дадената творба. Преоркестрира, прехармонизира и записва много от хората на Дико Илиев“ (Автореферат, с. 13).

– „Композиторският почерк на Николай Братанов е характерен с тематичното съдържание на маршовите творби като мелодика, бликаща от напевни български теми, майсторски вплетени в неговите композиции с подбрани тоналности, удачно хармонизирани и апликатурно удобни за оркестрово изпълнение. Съвместно със Стоян Свиларов систематизират служебно строевия

репертоар на военните духови оркестри в България, които Министерство на отбраната издава...“ (Автореферат, с. 13 – 14);

– „Жул Леви е най-яркото име в Съюза на българските композитори в жанра духов оркестър, въпреки че късно (21 години след първата си композиция) започва да пише за такъв състав. Той е многожанров автор със забележителна музикална мисъл, стъпил здраво на фундамента български фолклор, социално ангажиран, актуален не само за времето си, с неподправено всеобятно чувство за хумор, използвайки всички стилове“ (Автореферат, с. 14).

Поздравявам автора за направените обобщения на творческия стил и принос на всеки автор, както и за детайлния интерпретационен анализ на произведенията – той може да бъде полезен на всеки диригент, който пристъпи към този репертоар. Ясно са изведени творческите индивидуалности във всяка творба:

– „Празник в Граовско – песен и танц за гайда и духов оркестър“ от Христо Тонев е разгледан в стилистиката на блестящите негови пиеси „Парафраза върху народната песен Дилмано, Дилберо“ и „Игра-каприз“. Христо Тонев е майстор в претворяването на традиционни образци (ще припомня оркестрациите му на хората на Дико Илиев), които получават органично драматургично и тематично разгръщане, запазвайки красотата на първообраза (Дисертация, с. 73 – 85).

Анализиран е и краткият „Хорал“ от Христо Тонев (Дисертация, с. 85 – 90), свързан с последната диригентска изява за маестро Христо Тонев на концерта, посветен на 110-годишнината на Духовия оркестър в гр. Перник. Датата на написване, отбелязана на партитурата, е 02.03.1998 г. Хоралът, както подчертава Трифон Трифонов, е включен по-късно в симфоничната поема за четец и оркестър „Бабан“, която става и саундтрак към едноименния филм. Той е репертоарен за състава, „среща много добър прием от публиката, предполага задълбочена диригентска работа и, като че ли, всяко следващо изпълнение ми открива нови елементи на музикалната тъкан, чрез които да развивам оркестъра“ (Дисертация, с. 85 – 86).

Както бе отбелязано, в творчеството на Николай Братанов маршовете имат специално място. Един от най-известните и красиви негови опуси е „Родина“, изпълнява се от почти всички духови оркестри в България. След „Братята руси при Свищов“ той е най-популярният марш на композитора. Репертоарен е и за Духовия оркестър в гр. Перник (Дисертация, с. 91 – 104).

В творчеството на Жул Леви произведенията за духов оркестър са свързани с неговия зрял композиторски период – първата му творба е маршът „Майски празник“ (1976). „Пиринска рапсодия“ е създадена за голям духов оркестър през следващата 1977 г., с нова версия от 1983 г., направена, както Жул Леви е отбелязал в партитурата, за „среден по състав духов оркестър, като партиите са дублирани така, че да компенсират липсата на някой инструмент“ (Дисертация, с. 110). В жанрово отношение структурата на творбата изцяло съответства на определението за рапсодия и се състои от три контрастни епизода. Трифон Трифонов основателно акцентира на това – три епизода, а не от три контрастни части, „каквато е обичайната практика в българските рапсодични пиеси за духови оркестри, като третият дял се третира като самостоятелна пиеса и това променя характера на жанра. В този дух има аранжимент на ефектния трети дял, който Христо Тонев аранжира. Известен е като „Самба из Пиринска рапсодия“ (Дисертация, с. 117 – 118). Трифон Трифонов прави важен коментар за основанията на Христо Тонев и въобще за въпроса „дали съвременните интерпретатори имат право да променят авторския замисъл и да изпълняват самбата като отделна пиеса“ (Дисертация, с. 118), като изразява категоричното си мнение, че „в случая това не е удачно и не е редно, защото променя смисъла на авторската идеята – включването на самба в Пиринската рапсодия изразява процесите в съвременната глобализация, в „музиката на света“, към която принадлежи и българският фолклор (актуална тема и за изследователите етномузиколози)“ (Автореферат, с. 28).

Специално обръщам внимание на факта, че посочените произведения предлагат модел при работа с малък духов оркестър и липсващи инструментални групи, което е много важно за съвременната картина на духовите оркестри с намалена численост.

Приемам изцяло посочените 7 приноса, те реално обобщават направеното. Това е първото по рода си изследване на творчеството на Николай Братанов, Жул Леви и Христо Тонев и несъмнено е приносно и актуално за изследванията, свързани с духовата оркестрова практика в исторически аспект и в съвременността. Особено важен е въпросът за мястото на произведенията от български композитори в репертоарния облик на духовите оркестри в България. Специално обръщам внимание на принос № 2 – „Направените анализи и диригентско-музикални предписания могат да бъдат полезни както за изпълнителите, така и за обучаващите се в областта на оркестрово-духовите формации и изпълнителство“ (Автореферат, с. 31). Интервюто с диригента, общественика, педагога и композитора Христо Тонев е много ценно като исторически документ и може да послужи за основа бъдещи научни разработки (принос № 4), а интервюто с музиканта Наньо Чолпанов допълва докторската теза с факти (принос № 5). Примерният вариант на „Урок за духовите инструменти“ би могъл да се използва от всеки педагог, както и да се направят бъдещи съвместни изяви пред подрастващи в цялата страна (принос № 5).

Посочените 7 концерта и участия с Духовия оркестър в гр. Перник представят зрялата професионална дейност и творческата активност на Трифон Трифонов.

Цитираната литература включва 55 заглавия на български, руски, английски и немски език, в това число и сайтография, и дава богата музикалноисторическа, музикалнотеоретична, културологична и практическа основа за написването на труда.

Авторефератът синтезирано и точно представя съдържанието на дисертационния текст.

Публикувани са две части от дисертационния труд – отпечатани доклади от докторантските четения „Млад научен форум за музика и танц“ (2014 и 2015), те са:

1. Духовата оркестрова практика през погледа на доц. Христо Тонев. – В: *Млад научен форум за музика и танц, 2014. Девета научна конференция за докторанти и постдокторанти с международно участие.* София: НБУ, 2014.

2. Духовият оркестър на Перник – първият граждански оркестър в България.
– В: *Млад научен форум за музика и танц, 2015. Десета научна конференция за докторанти и постдокторанти с международно участие*. София: НБУ, 2015.

Изнесен е и доклад на научна конференция по темата на дисертационния труд: „Празник в Граовско – песен и танц за гайда и духов оркестър“ от Христо Тонев. – В: *II „Научен форум за изкуствата“, Научна конференция с международно участие: XIII „Млад научен форум за музика и танц“, II „Млад научен форум за театър, сцена и визуални изкуства“*. София, НБУ, 16, 17 юни 2018.

Заклучение: Въз основа на цялостната ми положителна оценка на дисертационния труд и посочените приноси моменти в текста, както и на художествената дейност на кандидата по време на докторантурата, предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Трифон Великов Трифонов за дисертационния труд на тема „Стилови и интерпретационни проблеми в творби за духов оркестър от Николай Братанов, Жул Леви и Христо Тонев“ образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 8.3. Музикално и танцово изкуство.

Поздравявам докторанта и неговия научен ръководител проф. д-р Георги Арнаудов.

Пожелавам на Трифон Трифонов успешна бъдеща професионална реализация.

София, 14.01.2021

Проф. Елисавета Вълчинова-Чендова, д.н.